

Igor Stravinskij : Hudobná poetika - Kronika môjho života

Hudobné centrum (edícia preklady) - Bratislava 2002 - preklad: Andrej Záthurecký - redaktori: Slavomír Krekovič (Hudobná poetika), Peter Zagar (Kronika môjho života) - 300 strán

V rokoch 1982-83 - v jednej z mála relevantných pôvodných slovenských analytických úvah o tomto klasikovi hudby 20. storočia - napísal **Roman Berger** o Stravinskom slová, ktorými presne vystihol podstatu jeho odkazu i príčin, ktoré nás k nemu neustále vracajú: *Stravinskij... ako jeden z prvých neuveriteľne presne dešifroval podstatné problémy ľudstva, núteného históriou rozlúčiť sa s epochou individualizmu a idealizmu; snažil sa poskytnúť ľudstvu "modernej doby" oporu v reálnych "orientačných bodoch". Vedel, že človek v tejto dobe bude viac než kedykoľvek potrebovať to, na čo sa v západnej kultúre čoraz častejšie zabúda: presný smer. A katarziu.*

O dvadsať rokov neskôr, v našej aktuálnej súčasnosti, Stravinského odkaz - ako osobne pociťujem - získava znova na naliehavosti. V štúdiu **Kompozičná teoréma - vzdelanie, inšpirácia a remeslo alebo skladateľ vo (svojom) svete** sa iný slovenský všeobecne i hudobne nad zvyčajný priemer vzdelaný a osvietený skladateľ, **Egon Krák** dovoľáva Stravinského "aristotelovského d'alekohľadu" (termín U. Eca) v polemike s *populárnymi redukcionistami*, čiže so všetkými pseudomodernistami a pseudoavantgardistami, ktorí zabúdajú, že kompozičné remeslo ako *súlada a harmónia inšpirácie, vzdelania a zručnosti* je základom umeleckej kompetencie: *Vnímový umelec nájde inšpiráciu všade, bez remesla (techniky) a vzdelania ju však nebude vedieť využiť, resp. všedný, ale i nevšedný jav mu nič nepovie...*

Stravinského filozofické, estetické i kompozično-teoretické názory sa v slovenskom univerzitnom prostredí presadili ako súčasť vzdelania študentov skladby, umeleckých disciplín i teórie hudby predovšetkým vďaka **prof. Ferenczemu**, ktorý **Kroniku môjho života, Rozhovory s Robertom Craftom** i **Hudobnú poetiku** s nevšedným intelektuálnym apetítom i zaujatím aspoň čiastočne (slovenské preklady neboli k dispozícii) sprostredkúval a sublimoval do pedagogickej reflexie hudby na Slovensku už koncom päťdesiatych a v priebehu 60-tych rokov minulého storočia. Jeho úsilie malo a má teoretických i pedagogických nasledovníkov (napr. **prof. R. Brejku**).

No po umelecky prenikavom nástupe slovenskej skladateľskej postmodernity koncom 70-tych rokov a najmä v ďalšom vývoji cez minimalizmus a konceptualizmus až k dnešnej podobe dedičstva postmodernity s estetikou a poetikou *hnusu a ošklivosti*, s jej *myšlienkovou prázdnotou, povrchnosťou a neporiadnosťou*, ktoré Ivan Kadlečík v oblasti literatúry identifikuje a označuje ako *mŕtvlné rúcho postmodernity*, možno v tomto období až vlastne dodnes spätným pohľadom identifikovať postupný pokles autority koncepcie, ktorá skladateľskú (umeleckú) poetiku chápe ako *činnosť, završujúcu sa v nejakom diele... Sú to tie diela, ktoré duch tvorí pre svoje vlastné použitie, pričom na to používa všetky vhodné fyzické prostriedky...*

Citát je z prednášky P.Valéryho a autorka úvodnej štúdie v recenzovanom vydaní **Hudobnej poetiky** ním dokumentuje jeden z hlavných zdrojov etymologického východiska, ako ho môžeme pozorovať u Stravinského... Práve predhovor **Myriam**

Soumagnacovej stavia viac-menej známe a etablované názory Stravinského do nových kontextov; skúma ich genézu a vzrušujúcim spôsobom dokazuje, že sa narodili v "slonovinovej veži" Stravinského výlučného a aristokratického intelektu, ale v bohatých, často i protirečivých dialógoch s inými hudobníkmi a mysliteľmi. Dvaja z nich vystupujú - aspoň pred slovenským čitateľom tohto vydania **Hudobnej poetiky** - z doterajšieho tieňa a zaraďujú sa vedľa samotného Stravinského ako jeho rovnocenní partneri, v mnohom ohľade dokonca spoluautori jeho názorovej koncepcie. **Roland-Manuel**, francúzsky skladateľ a kritik, pôvodom z Belgicka odovzdal do služieb iniciácie a formovania Stravinského myšlienok všetku svoju intelektuálnu i emočnú energiu, ktorú čerpal a neustále obnovoval analyticko-kritickým kontaktom so Stravinského tak polymorfnou, v čase navonok premenlivou hudbou. Je až dojemné sledovať, ako Soumagnacová odкрýva korene a peripetie tohto hlbokého, osudového vzťahu, ktorý sa aj pre Stravinského - zrejme tiež vplyvom jeho existenciálne vypätej osobnej skúsenosti v čase vzniku **Hudobnej poetiky** (1939) - stal významnou oporou a trvalou hodnotou života... A nešlo len o francúzsku štylistiku, ale aj o názorové spektrum, formuláciu základných filozofických premís. Je zaujímavé, že sám Stravinskij túto "cyranovskú" črtu spolupráce s Rolandom-Manuelom explicitne (a treba povedať, že nie úplne a presne) priznal vlastne až suchým, strohým vyhlásením z roku 1971 (str. 16 recenzovaného vydania).

Druhým do "tvorivého trojuholníka", na pôdoryse ktorého sa zrodila táto Stravinského séria 6 "amerických" prednášok o hudbe, je **Piotr Suvčinskij**, ruský exilový historik, filozof a hudobný publicista, rovnako dôverný znalec Stravinského poetiky a estetiky. Soumagnacová na potvrdenie tejto jeho kompetentnosti uvádza skvelý a presný výrok: *...Stravinského existencia je existenciou búrlivého mudrca stojaceho zoči-voči životu a zároveň prenasledovaného myšlienkou posvätného poriadku, ktorý vždy rozlišuje medzi tým, čo je dovolené a tým, čo je povinné, medzi imaginárnym a určeným, medzi slobodou a nevyhnutnosťou...* (str. 23 - 24). O prínose Suvčinského sme vedeli aj doteraz - v druhej prednáške *O fenoméne hudby*, ktorá dodnes - najmä pre uvažujúceho skladateľa - skrýva neobyčajne vzrušujúci potenciál, sám Stravinskij píše: *Jeho myslenie sa natolko zhoduje s mojím, že najlepšie urobím, keď zhrniem jeho tvrdenie...* (str. 72 - 73).

Z analýz Soumagnacovej mám pocit, že táto strana "trojuholníka" bola problematickejšia, napätejšia, menej pietna; Suvčinského pozícia voči oficiálnemu autorovi je veľmi sebestačná, priam autoritatívna - Stravinského aristokratickému naturelu táto čiastočná názorová submisívnosť nemusela celkom vyhovovať...

Soumagnacová dokumentuje i ďalšie významné vplyvy na **Poetiku**; okrem explicitného aristotelovského východiska, ktoré Stravinskij i Roland-Manuel spoločne sformulovali do premisy, že *práca tvorcu spočíva v usporadúvaní a štruktúrovaní* (str. 40), vyžaruje do Stravinského myšlienkového priestoru nielen už spomenutý, odborníkmi v podstate od prvých vydaní diela evidovaný a analyticky porovnávaný **P. Valéry**, ale aj - a predovšetkým - **Jacques Maritain**, francúzsky tomistický filozof, charizmatická osobnosť, ktorá do svojho gravitačného poľa prilákala nielen plejádu významných francúzskych umelcov, najmä literátov, ale aj mnohých "cudzincov", napr. Berďajeva, či Nabokova... Soumagnacová poukazuje na priamy vplyv Maritainovej filozofie na text 4.

prenášky *O hudobnej typológii* - najmä na tú jej vrstvu, ktorá polemizuje s termínom *modernizmus*, a tým so všetkým časným, povrchným, módnym. Maritain nakoniec veľmi symptomaticky na Stravinského texty zareagoval v liste, z ktorého autorka predhovoru cituje: *...máte pravdu: potvrdzujete tu samotnú podstatu umenia (...) existuje niečo, čo je absolútne odlišné od vyjadrovania pocitov, nazývam to tvorivou emóciou alebo tvorivou intuíciou, prostredníctvom ktorej umelec podvedome vyjadruje samého seba v diele tak, ako Boh vyjadruje seba v stvorení...* (str. 49). Kresťanský koreň Stravinského osobnej i profesionálnej pokory, ktorá napokon našla výraz aj v jeho diele, v katarzii sakrálnych skladieb, dokumentuje Soumagnacová aj poukázaním na vplyvy **G. K. Chestertona**. Jeho názory boli najmä v čase vzniku *Poetiky* okruhu francúzskych tomistov veľmi blízke (str. 54). Treba spolu s autorkou predhovoru priznať, že z tejto stránky už dnes Chestertona *nikto nečíta* ani na Slovensku, hoci asi najpodstatnejším posolstvom jeho tvorby i života - v rozpore s banálnym obrazom majstra paradoxu a aforizmu - je konverzia, príklon k sakrálnemu... Napadá mi, že niečo podobné sa rysuje aj v obraze Stravinského. On sám na to upozorňuje v 1. prednáške (*Nadviazanie kontaktu*), ale aj inde - vracia sa to ako určitá obsesia; snaha vyzliecť vnútený kabát hudobného revolucionára (*...Za revolucionára ma považovali omylom...* - str. 61). Alebo inde - napr. v kapitole *Po Ďagilevovej smrti z Kroniky môjho života*: *V prvom období mojej skladateľskej kariéry ma publikum veľmi rozmaznávalo. Aj diela, ktoré spočiatku odmietalo, čoskoro nadšene uznalo. Jasne však cítim, že za posledných pätnásť rokov som sa vo svojich kompozíciách väčšine poslucháčov skôr vzdialil. Čakali odo mňa niečo iné. Mali radi hudbu **Vtáka ohniváka, Petrušku, Svätenia jari a Svadby**, zvykli si na jazyk týchto diel a boli prekvapení, keď ma počuli hovoriť iným jazykom...* (str. 271). Kultúrna pamäť v našej krajine - povedané s Bergsonom - ešte nepodrobila zložito a premenlivo v čase štruktúrované dielo Stravinského (a ani domáce javy, ktoré sú na neho naviazané) internalizácii a intenzifikácii, ktorá, ako to vysvetľuje Cassirer *...znamená vzájomné preniknutie všetkých prvkov nášho minulého života...*

V pozícii tohto dlhu voči komplexnosti Stravinského tvorivého odkazu žijeme na Slovensku dodnes. Treba si len prečítať zoznam jeho diel (publikácia ho - veľmi sympaticky a správne - obsahuje) a porovnať ho s tým, čo sa u nás dosiaľ zo Stravinského na verejnosti hralo a hrá...

Zdanlivú rozpornosť Stravinského osobnosti - na jednej strane schopnej získať a okúzliť, na strane druhej žijúcej v nevyhnutnom vnútornom exile hlbinného, vedomého života - upozornili editori veľmi presne práve citovaním tejto myšlienky zo záveru *Kroniky...* na zadnej strane obálky. Ich práca, počnúc skvelým, čítavým a presným prekladom, pokračujúc zasväteným poznámkovým aparátom a končiac celkovým skromným, ale elegantným vzhľadom publikácie (na ktorej sa, aby som nezabudol, lebo to jasne vyplýva z poznámky redaktorov slovenského vydania v závere Soumagnacovej Predhovoru, podieľal aj významný slovenský skladateľ, hudobný mysliteľ, pedagóg a editor **Vladimír Godár**) si zaslúži plné odborné uznanie i poďakovanie zo strany nielen obce hudobníkov, ale aj všetkých ostatných milovníkov hudby a kvalitnej, vzrušujúcej hudobnej reflexie...

Použité citáty sú z prameňov:

*Roman Berger: DVA PORTRÉTY - II. Stravinskij - in: HUDBA A PRAVDA
výber textov z rokov 1977-87, ORMAN s.r.o., Bratislava 1997*

Ernst Cassirer: ESEJ O ČLOVEKU, nakladateľstvo Pravda, Bratislava 1977

*Egon Krák: KOMPOZIČNÁ TEORÉMA - vzdelanie, inšpirácia a remeslo alebo
skladateľ vo (svojom) svete - in: Hudobný život č. 9/ 2004*

*SOM OSAMELÝ AKO KOSODREVINA (Rozhovor s Ivanom Kadlečíkom) - in:
Konzervatívne pohľady, jar-leto 2001 - Konzervatívny inštitút M.R.
Štefánika, Bratislava*